

RAAP-NOTITIE 3924

Plangebied Schoolkaterdijk 39 te Haaksbergen

Gemeente Haaksbergen

**Archeologisch vooronderzoek: een bureau-
en inventariserend veldonderzoek**

Colofon

Opdrachtgever: gemeente Haaksbergen

Titel: Plangebied Schoolkaterdijk 39 te Haaksbergen, gemeente Haaksbergen; archeologisch vooronderzoek: een bureau- en inventariserend veldonderzoek

Status: eindversie

Datum: augustus 2011

Auteurs: *ir. L.J. Keunen & G. Zielman MA*

Projectcode: HKCS

Bestandsnaam: NO3924_HKCS.doc

Projectleider: G. Zielman MA

Projectmedewerkers: niet van toepassing

ARCHIS-vondstmeldingsnummer: 417787

ARCHIS-waarnemingsnummer: nog niet verleend

ARCHIS-onderzoeksmeldingsnummers: 47992 & 47993

Bewaarplaats documentatie: RAAP Oost-Nederland

Autorisatie: drs. M.L. Schabbink

Bevoegd gezag: gemeente Haaksbergen

ISSN: 0925-6369

RAAP Archeologisch Adviesbureau B.V.

Leeuwenveldseweg 5b

1382 LV Weesp

Postbus 5069

1380 GB Weesp

telefoon: 0294-491 500

telefax: 0294-491 519

E-mail: raap@raap.nl

© RAAP Archeologisch Adviesbureau B.V., 2011

RAAP Archeologisch Adviesbureau B.V. aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit het gebruik van de resultaten van dit onderzoek of de toepassing van de adviezen.

Samenvatting

In opdracht van de gemeente Haaksbergen heeft RAAP Archeologisch Adviesbureau op 18 augustus 2011 een bureau- en inventariserend veldonderzoek uitgevoerd in verband met de wijziging van bestemmingsplan (Rood voor Rood regeling) in de gemeente Haaksbergen. Het onderzoek had betrekking op drie locaties (nieuwe bouwblokken). Het doel van het onderzoek was allereerst het middels bureauonderzoek verwerven van informatie over bekende en te verwachten archeologische waarden teneinde een gespecificeerde verwachting op te stellen. Het doel van het veldonderzoek was vervolgens die verwachting te toetsen en, voor zover mogelijk, een eerste indruk te geven van de aard, omvang, datering, kwaliteit (gaafheid en conservering) en diepteligging van eventueel aangetroffen archeologische vindplaatsen. Op basis van de onderzoeksresultaten en de aard en omvang van de voorgenomen bodemingrepen in het plangebied is vervolgens een advies met betrekking tot archeologisch vervolgonderzoek geformuleerd.

Op basis van de resultaten van het bureauonderzoek gold bij de aanvang van het veldonderzoek voor de twee zuidelijke locaties een hoge verwachting voor het aantreffen van archeologische overblijfselen uit de periode Late Middeleeuwen t/m Nieuwe tijd, met name voor overblijfselen van het erf Morsink dat mogelijk al sinds de 12e eeuw in gebruik is. Tijdens het veldonderzoek zijn zwakke aanwijzingen gevonden dat er daadwerkelijk sprake is van archeologische resten. Bovendien is vastgesteld dat de bodem grotendeels intact is. Gezien de onderzoeksresultaten is geconcludeerd dat bij de uitvoering van de voorgenomen plannen mogelijk archeologische waarden zullen worden verstoord. Op basis hiervan wordt aanbevolen om aanvullend archeologisch vooronderzoek te laten verrichten. Geadviseerd wordt om dit vervolgonderzoek plaats te laten vinden in de vorm van een inventariserend veldonderzoek in de vorm van proefsleuven (zie hoofdstuk 4).

Voor de noordelijke locatie gold bij aanvang van het veldonderzoek een onbekende archeologische verwachting aangezien onduidelijkheid was over het feit of er al dan niet een dekzandrug. Gezien de resultaten van het veldonderzoek wordt geen vervolgonderzoek aanbevolen. Aanbevolen wordt om deze locatie vrij te geven. Indien op deze locatie bij graafwerkzaamheden onverwacht toch archeologische resten worden aangetroffen, dan is dan is conform artikel 53 en 54 van de Monumentenwet 1988 (herzien in 2007) aanmelding van de desbetreffende vondsten bij de Minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap c.q. de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed verplicht (vondstmelding via ARCHIS).

Op basis van de bevindingen van dit onderzoek neemt de gemeente Haaksbergen een selectiebesluit (contactpersoon dhr. R. Jacobs).

1 Inleiding

1.1 Kader

In opdracht van de gemeente Haaksbergen heeft RAAP Archeologisch Adviesbureau op 18 augustus 2011 een bureau- en inventariserend veldonderzoek uitgevoerd in verband met de wijziging van bestemmingsplan (Rood voor Rood regeling) in de gemeente Haaksbergen. Dit onderzoek diende te worden uitgevoerd omdat realisatie van de plannen zou kunnen leiden tot aantasting of vernietiging van mogelijk aanwezige archeologische resten. Doel van het bureauonderzoek was het verwerven van informatie over bekende en verwachte archeologische waarden teneinde een gespecificeerde verwachting op te stellen. Doel van het veldonderzoek was het toetsen van die gespecificeerde archeologische verwachting en, indien mogelijk, een eerste indruk geven van de aard, omvang, datering, kwaliteit (gaafheid en conservering) en diepteligging van eventueel aangetroffen archeologische resten. Op basis van de onderzoeksresultaten en de aard en omvang van de voorgenomen bodemingrepen is vervolgens in hoofdstuk 4 een advies geformuleerd met betrekking tot eventueel archeologisch vervolgonderzoek.

1.2 Administratieve gegevens

Het onderzoek heeft betrekking op drie beoogde bouwvlakken (2.000, 1.000 en 1.000 m²) in het gebied 'Morsinkbrink' ca. 2,5 km ten noorden van het centrum van Haaksbergen (figuur 1). Het gebied staat afgebeeld op kaartblad 34E van de topografische kaart van Nederland (schaal 1:25.000).

Gemeente: Haaksbergen

Plaats: Haaksbergen

Plangebied: Plangebied Schoolkaterdijk 39 te Haaksbergen

Centrumcoördinaten:

246.682/466.506 (noordelijke locatie)

246.650/466.283 (zuidelijke locatie)

246.703/446.256 (zuidelijke locatie)

ARCHIS-vondstmeldingsnummer: nog niet verleend

ARCHIS-waarnemingsnummer: nog niet verleend

ARCHIS-onderzoeksmeldingsnummers: 47992 (noord) en 47993 (zuid)

1.3 Toekomstige situatie

De beoogde bouwvlakken zijn onderdeel van een groter plan, dat betrekking heeft op de aanleg van het ruim 13 ha. grote landgoed Eppenzolder. Het plan voorziet in de bouw van een landhuis langs de Drekkersstrang (noordelijke locatie) en de bouw van twee woningen ten zuiden van de oude boerderij (Schoolkaterdijk 39). Ten behoeve hiervan zal de bestaande (voormalige) be-

drijfswoning ten noorden van de oude boerderij (Schoolkaterdijk 39a) en een aantal schuren op het erf gesloopt worden (Gemeente Haaksbergen, 2011).

1.4 Onderzoeksopzet en richtlijnen

Het onderzoek bestond uit een bureauonderzoek en een karterend booronderzoek. Het onderzoek is uitgevoerd volgens de normen van de archeologische beroepsgroep (zie artikel 24 van het Besluit archeologische monumentenzorg). De Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA, versie 3.2), beheerd door de Stichting Infrastructuur Kwaliteitsborging Bodembeheer (SIKB; www.sikb.nl), geldt in de praktijk als richtsnoer. RAAP beschikt over een opgravingsvergunning, verleend door de Minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. Zie tabel 1 voor de dateringen van de in dit rapport genoemde archeologische perioden. Achter in dit rapport is een lijst met gebruikte afkortingen opgenomen en worden enkele vaktermen beschreven (zie verklarende woordenlijst).

2 Bureauonderzoek

2.1 Methodes

Het bureauonderzoek is uitgevoerd om een gespecificeerde archeologische verwachting op te stellen. Daartoe zijn reeds bekende archeologische en aardkundige gegevens verzameld en is het grondgebruik in het plangebied in het heden en verleden geïnventariseerd. Geraadpleegd zijn de volgende bronnen:

- het ARChEologisch Informatie Systeem (ARCHIS);
- de Archeologische Monumenten Kaart (AMK);
- de archeologische verwachtingskaart van de gemeente Haaksbergen (Goossens, 2009);
- literatuur en historisch en aardkundig kaartmateriaal (zie literatuurlijst);
- recente luchtfoto's uit Google Earth (www.earth.google.com);
- het Actueel Hoogtebestand Nederland (AHN).

2.2 Resultaten

Huidige situatie

Beide locaties zijn in de huidige situatie onbebouwd en in gebruik als maïsakker. De twee zuidelijke locaties zijn voor een deel in gebruik als paardenweide. Het noordelijke perceel grenst aan een waterloop die de Drekkersstrang heet. Volgens het Actueel Hoogtebestand Nederland (www.ahn.nl) bedragen de huidige maaiveldhoogtes van de locaties ongeveer 21 m +NAP (noordelijke locatie) en 22,2 m +NAP (zuidelijke locaties).

Historische situatie (bijdrage Luuk Keunen)

Het erf Schoolkaterdijk 39 te Haaksbergen bestaat al vele eeuwen. De boerderij die hier staat, draagt de naam Morsink, een naam die op het kadastraal minuutplan uit ca. 1832 voorkomt onder de naam Scholte Mossink (Historisch Centrum Overijssel, kadastrale minuutplannen, Haaksbergen, sectie B, blad 05) (figuur 2). Het perceel was toen kadastraal bekend onder de aanduiding B 1248, en eigendom van Jan Hendrik Scholte Morssink (www.watwaswaar.nl).

De oudste vermelding van het erf in de marke van Eppenzolder komt voor in de vorm van een verplichte afdracht uit het erf. Die afdracht, de garftiende, moest in 1188 worden betaald aan de heer van Diepenheim. Het erf werd toen *domus Mersche* genoemd, het huis Mersche. Mersche duidt daarbij op de natte omgeving. Pas later werd de uitgang -ink aan de naam toegevoegd, beïnvloed door de boerderijnamen op -ink in de omgeving. Morssching was in 1475 nog een katerstede, maar had zich in 1602 weten op te werken tot een boerderij die een vol waardeel in de marke van Stepelo-Eppenzolder bezat. In 1617 werden de landerijen in twee delen gesplitst, waarbij de oude boerderij toekwam aan de voorouders van de hierboven genoemde Jan Hendrik Scholte Morssink. De andere boerderij, die na 1617 nieuw gebouwd werd, vinden we tegenwoordig terug onder het adres Schoolkaterdijk 27 (Historische Kring Haaksbergen, 1977).

Het erf kent dus ten minste een 12e-eeuwse ouderdom, al valt er ook wel het nodige af te dingen op de datering van deze bron. Die kan deels ook uit de 13e eeuw dateren. Het feit dat gegevens over een oude abdij of bisschop als eigenaar ontbreken, hetgeen normaal gesproken een aanwijzing is voor een hogere ouderdom, alsmede het gegeven dat het in de 15e eeuw slechts een katerstede was, wijst erop dat de eerste boerderij op deze plek vermoedelijk niet veel eerder dan de late 12e of 13e eeuw gebouwd werd. Omstreeks die periode kregen boerderijen door nieuwe bouwmethoden een vaste plek in het landschap. Daarvóór zien we dat boerderijen met enige regelmaat herbouwd werden op plekken in de directe nabijheid van de oude boerderij. De vaste plek van Scholte Morssink zal de locatie van het erf zijn zoals we dat op het kadastraal minuutplan uit 1832 kunnen herkennen, waar nu ook de boerderij nog staat. Als de eerste boerderij in de beginfase van het erf (12e eeuw?) nog verplaatst is en er dus huisplattegronden met paalkuilen buiten het erf te vinden zijn, daterend van vóór de fixatie van het erf op de huidige locatie, zullen deze zich ten zuiden van het erf in de directe omgeving van de plangebieden bevinden.

Op het erf van de boerderij zelf zijn er dus resten te verwachten vanaf de 12e/13e eeuw. Binnen het erf zal het zwaartepunt van de sporen liggen op de plek van de huidige boerderij (figuur 4), het terrein tussen de boerderij en het te slopen gebouw 1 en het gebied (de vroegere moestuin) ten noordwesten en noordoosten van de huidige boerderij (Keunen, i.v.).

Het landhuis is gepland in het noordelijke deel van een voormalig hakhoutbos, behorend tot het erf Eissink, op de overgang naar de heide van het Eppenzolderveld. Hier zijn uit de historische periode vermoedelijk geen sporen van bebouwing te verwachten. Hetzelfde geldt voor de locatie van de te slopen gebouwen 3 en 4, dat in 1832 nog tot de heidevelden van Eppenzolder behoorde.

Aardkundige situatie

Geo(morfo)logie

Volgens de geologische kaart van Nederland (schaal 1:50.000) ligt de noordelijke locatie in een zone met Holocene beekafzettingen. Deze afzettingen reiken dieper dan 1 m -Mv en bestaan uit matig fijn, matig grof en zeer grof zand met plaatselijk leem of veen (Van den Berg e.a., 2000; Formatie van Singraven, code Si^b). De beekafzettingen komen voor in een langgerekte strook die globaal dezelfde ligging en oriëntatie heeft als de huidige loop van de Drekkerstrang. In overeenstemming hiermee ligt de noordelijke locatie geomorfologisch gezien in een dalvormige laagte (Kleinsman & Ten Cate, 1979: code 2R2).

Ter hoogte van de zuidelijke locaties komen Laat Pleistocene afzettingen aan het oppervlakte voor, bestaande uit een pakket (>2 m) zeer fijn en matig fijn zand (dekzand) (Van den Berg e.a., 2000; Formatie van Twente, code Tw3). De zuidelijke locaties liggen binnen een zone van relatief hooggelegen, met dekzand bedekte grondmorenewelvingen (Kleinsman & Ten Cate, 1979: code 3L2a). Volgens de archeologische verwachtingskaart liggen daarentegen beide gebieden in een dekzandlaagte, terwijl juist in de noordelijke locatie een smalle dekzandrug ligt (Goossens, 2009). Op het AHN is in dit gebied echter geen verhoging zichtbaar (figuur 3).

Bodem

De noordelijke locatie ligt in een gebied dat op de bodemkaart geclassificeerd is als een beek-eerdgrond: lemig fijn zand (Ebbers & Hamming, 1983: code fpZg23-III*). Gezien dit bodemtype en de hoge grondwaterspiegel gaat het om relatief natte bodem. De zuidelijke locatie ligt op de overgang van een beek-eerdgrond naar een langgerekt noordwest-zuidoost georiënteerd escomplex, dat bodemkundig gezien bestaat uit een hoge zwarte enkeerdgrond: leemarm en zwak lemig fijn zand (Ebbers & Hamming, 1983: code zEZ21-VII).

Bekende archeologische waarden

In ARCHIS staan in de wijde omgeving van beide locaties (straal 750 m) geen archeologische vindplaatsen (monumenten, waarnemingen of vondstmeldingen) geregistreerd.

Gespecificeerde archeologische verwachting

Gezien de historische situatie liggen de geplande bouwblokken aan de rand van een escomplex (Morsinkbrink). In deze zone kunnen sporen van bebouwing uit de Late Middeleeuwen of de vroege Nieuwe tijd kunnen worden verwacht. De twee zuidelijke bouwblokken liggen op korte afstand van het erf Morsink, een boerderijplaats die tenminste sinds de 12e of 13e eeuw bestaat. De percelen die op de kadastrale minuut van 1832 als erfpercelen zijn aangeduid, liggen ten noorden van de twee zuidelijke bouwblokken (figuur 5). Het is daarentegen denkbaar dat de geplande bouwvlakken in voorafgaande tijdsperioden deel uitmaakten van het erf. Mocht dit zo zijn, dan kunnen bewoningssporen verwacht worden vanaf de 12e of 13e eeuw. In de eerste plaats valt te denken aan grondsporen van huisplattegronden vroegste bewoning van het erf. Jongere voorgangers hebben gewoonlijk geen grondsporen in de bodem achtergelaten, aangezien boerderijen vanaf de 13e eeuw vaak op stiepen werden gebouwd. Wel kunnen eventueel stiepstenen of poeren aanwezig zijn. In de tweede plaats kunnen sporen van bijgebouwen (hooibergen, spiekers etc.) en diepe grondsporen zoals kuilen of waterputten worden verwacht.

Gelet op de aanwezigheid laaggelegen natte bodems (beek-eerdgronden) en het ontbreken van archeologische waarnemingen in de wijde omgeving is de kans op resten uit de periode Prehistorie t/m Vroege Middeleeuwen klein. Op de gemeentelijke archeologische verwachtingskaart geldt dan ook een lage verwachting voor archeologische vindplaatsen voor alle drie locaties.

Een uitzondering hierop vormt een smalle zone in het bouwvlak langs de Drekkerstrang, waaraan een hoge archeologische verwachting is toegekend (Goossens, 2009). Op grond van het AHN, de bodemkaart en de geomorfologische kaart ligt er geen rug, maar is er sprake van een laaggelegen gebied (figuur 3). Indien hier daadwerkelijk sprake was van een dekzandrug, zou op grond van de landschappelijke situatie (nabijheid van de een beekloop) rekening gehouden moeten worden met resten uit de periode Paleolithicum t/m Neolithicum (zoals bijvoorbeeld kampeertjes) die zich kenmerken door een strooiing van overwegend vuursteen.

3 Veldonderzoek

3.1 Methodes

Het inventariserend veldonderzoek (IVO) bestond in de eerste plaats uit een booronderzoek. De onderzoeksmethode voor het veldwerk is bepaald op basis van de resultaten van het bureauonderzoek (gespecificeerde archeologische verwachting), het 'protocol inventariserend veldonderzoek' en het stroomdiagram 'keuze onderzoeksmethode karterende fase' uit de KNA (versie 3.2) en de 'leidraad inventariserend veldonderzoek deel karterend booronderzoek' (Tol e.a., 2006). Alle boringen zijn lithologisch conform NEN 5104 beschreven (Nederlands Normalisatie-instituut, 1989). De boringen zijn met meetlinten ingemeten (x- en y-waarden). Het opgeboorde materiaal is in het veld gecontroleerd op de aanwezigheid van archeologische indicatoren (zoals houtskool, vuursteen, aardewerk, metaal, bot, verbrande leem en fosfaatvlekken). Er zijn geen monsters genomen.

Op de locaties van de twee zuidelijke bouwvlakken zijn zes karterende boringen geplaatst (figuur 5). Daarbij is geboord met een diameter van 15 cm en het opgeboorde materiaal is gezeefd met een zeef met een maaswijdte van 0,4 cm. Het zeefresidu is met het blote oog geïnspecteerd op het voorkomen van archeologische indicatoren. Deze methode wordt geschikt geacht voor het opsporen van de nederzettingsterreinen uit de Late Middeleeuwen (methode C1: boorgrid 30 x 35 m; ca. 10 boringen per ha.). Deze methode is niet geschikt om verkavelingspatronen, graven en andere zeer lokale archeologische resten in kaart te brengen (Tol e.a., 2004).

Ten aanzien van het noordelijke bouwvlak is ervoor gekozen om (in eerste instantie) alleen een viertal verkennende boringen te plaatsen (boordiameter van 7 cm), zodat meer inzicht wordt verkregen in de geologische en bodemkundige opbouw van het plangebied. Gezien de resultaten is afgezien van het plaatsen van karterende boringen.

In de tweede plaats is als aanvulling op het booronderzoek een oppervlaktekartering uitgevoerd. Waar geen plaggende of ophogingslagen aanwezig zijn is het vondstmateriaal namelijk gedeeltelijk door ploegen in de bouwvoor opgenomen en daardoor vaak aan het oppervlakte zichtbaar. Op plaatsen waar de vondstzichtbaarheid in principe goed was (verregende maïsakker) is het oppervlakte afgezocht op het voorkomen van met name aardewerk. De maïsplanten vormden daarbij wel een belemmering.

3.2 Resultaten

Geo(morfo)logie

De bovengrond bestaat veelal uit een pakket matig tot sterk siltig matig fijn zand met ijzervlekken (beekafzettingen c.q. verspoeld dekzand). De bovengrond ter plaatse van de boringen 1,2, 5 en 6 bestaat echter tot ca. 0,5 m -Mv uit een gevlekt pakket grijsbruin en geelbruin zand (geïnterpreteerd als ophoging). Wat betreft de diepere ondergrond zijn in drie van de tien boringen bin-

nen 1 m -Mv blauwgrijs of lichtbruingrijs gekleurde afzettingen aangeboord, die een sterk wisselende lithologische samenstelling per boring (boring 1, 2 en 5). Ter plaatse van de noordelijke locatie werd in twee boringen (boring 7 en 9) vanaf een diepte van ca. 0,6 m -Mv een humeuze laag of een veenlaag aangeboord. Dit bevestigt het vermoeden dat hier geen sprake is van een dekzandrug, maar van een oorspronkelijk laaggelegen beekdal.

Bodem

De bodem kan in de drie locaties overeenkomstig het bureauonderzoek gekwalificeerd worden als een beekerdgrond (bodem met een AC-profiel). In enkele boringen is echter een A/C-profiel aangetoond. In het eerste geval gaat het om (gedeeltelijk) intacte bodem, in het tweede geval om een bodem die in het recente verleden, of in een minder recent verleden (bijvoorbeeld de Middeleeuwen) diep geroerd is geweest. In boring 6 is gezien een hoek in de laagbegrenzing waarschijnlijk in een grondspoor geboord (bijvoorbeeld een paalspoor of de rand van een voormalige perceelssloot). In boring 3 gaat het duidelijk om een recente verstoring, gezien het diepe voorkomen van landbouwplastic. De bodem ter plaatse van de boringen 8 en 10 is verploegd tot in de C-horizont, die hier op een diepte van ca. 0,3 m -Mv voorkomt (figuur 5).

Archeologie

Tijdens het veldonderzoek is in één boring sprake van archeologische indicatoren (boring 2). Het gaat om enkele spikkels houtskool die zijn aangetroffen onder de verstoorde bovengrond (0,5-0,7 m -Mv). Op een dieper niveau (0,7-1 m -Mv) waren in de sterk siltige afzettingen groengele vlekken zichtbaar. De interpretatie van deze vlekken is onduidelijk, mogelijk gaat het om fosfaatvlekken (belangrijke archeologische indicator voor bewoning!), maar het kan ook om een ander soortige, inspoeling (bijv. ijzer) gaan die niet antropogeen is. Verder is ter plaatse van boring 4 is op een diepte van 0,8 m -Mv op ondoordringbaar puin gestuit, terwijl in de bovengrond eveneens veel puin voorkomt. Hoewel de bovengrond hier ogenschijnlijk recent baksteenpuin bevat is het op voorhand niet uit te sluiten dat in de diepe ondergrond een fundering van een gebouw aanwezig is.

Ter plaatse van de maïsakker bij de zuidelijkste locatie is aan het oppervlak aardewerk uit de Middeleeuwen opgeraapt (een fragment kogelpotaardewerk en een fragment grijsbakkend aardewerk). Ter plaatse van de maïsakker bij de zuidoostelijke locatie is, naast veel 19e- en 20e-eeuws materiaal, een fragment roodbakkend geglazuurd aardewerk uit de vroege Nieuwe tijd aangetroffen (16e of 17e eeuw). Op de noordelijke locatie zijn geen scherven aangetroffen (afgezien van 19e- of 20e-eeuws materiaal).

Vindplaats 1 - RAAP-objectnummer HKCS 01

ARCHIS-onderzoeksmeldingsnummer: 47993

ARCHIS-vondstmeldingsnummer: 417787

ARCHIS-waarnemingsnummer: nog niet verleend

Coördinaten: 246.703/446.695; **Kaartblad:** 34E

Gemeente: Haaksbergen; **Toponiem:** Morsinkbrink

Maaveld: grasland en maïsakker

Geomorfologie: vlakte

Hoogte maaiveld t.o.v. NAP: ca. 22 m +NAP

Complextype: nederzetting (erf Morsink)

Datering: Middeleeuwen t/m Nieuwe tijd

Vondsten: uitsluitend oppervlaktevondsten (HKCS 01)

Globale omvang vindplaats: onbekend

4 Conclusies en aanbevelingen

4.1 Conclusies

Op basis van de onderzoeksresultaten, kan worden geconcludeerd dat bij de realisering van de plannen mogelijk archeologische waarden zullen worden verstoord. Meer specifiek zijn de volgende bevindingen van belang:

- De twee zuidelijke bouwblokken liggen op korte afstand van het erf Morsink, een boerderijplaats die op grond van historische bronnen tenminste sinds de 12e of 13e eeuw bestaat. De percelen die op de kadastrale minuut van 1832 als erfpercelen zijn aangeduid, liggen direct ten noorden van de twee zuidelijke bouwblokken (figuur 5).
- Tijdens het veldonderzoek zijn zwakke aanwijzingen gevonden dat de twee geplande bouwvlakken ten zuiden van de huidige boerderij ooit deel uitmaakten van het erf. In één boring zijn houtskoolfragmenten (en mogelijke fosfaatvlekken) gevonden, terwijl in een andere boring op ondoordringbaar puin is gestuit. De hoge archeologische verwachting voor nederzettingsresten uit de periode Late Middeleeuwen t/m vroege Nieuwe tijd blijft voor deze twee zuidelijke locaties gehandhaafd (zie gespecificeerde archeologische verwachting).
- De oppervlaktevondsten die ter plaatse van deze bouwblokken zijn gedaan komen qua datering overeen met de datering van het erf op basis van de historische gegevens. Deze oppervlaktevondsten kunnen enerzijds duiden op bewoning ter plaatse, anderzijds kunnen ze door middel van mest op de akkers terecht gekomen zijn.
- De bodem is onder natte omstandigheden gevormd (beekeerdgrond). Bij de zuidelijke locaties bestaat de bovengrond tot ca. 0,5 m -Mv uit een verstoord c.q. opgebracht pakket. Daaronder is de bodem veelal intact en is het denkbaar dat grondsporen bewaard zijn gebleven.
- Het noordelijke bouwblok maakt geen deel uit van een dekzandrug, maar van een dalvormige laagte met veen. Voor dit gebied zijn geen aanwijzingen gevonden voor de aanwezigheid van archeologische resten.

4.2 Aanbevelingen

Op basis van de resultaten van dit onderzoek wordt aanbevolen om aanvullend archeologisch onderzoek te laten verrichten ter plaatse van de twee zuidelijke bouwblokken. Geadviseerd wordt om dit vervolgonderzoek te laten plaatsvinden in de vorm van een proefsleuvenonderzoek (IVO-P). Dit om in de uitsluitel te krijgen over de vraag: zijn er relevante grondsporen op deze locatie aanwezig? Door het onderzoek in de vorm van een proefsleuvenonderzoek uit te voeren kan in een vroeg stadium over voldoende gegevens beschikt worden op grond waarvan het bevoegd gezag (gemeente Haaksbergen) een besluit kan nemen met betrekking tot het al dan niet opgraven van de vindplaats. In het PvE kan eventueel de mogelijkheid voor een doorstart naar een opgraving worden opgenomen. Een proefsleuvenonderzoek (IVO-P) behoort conform de KNA versie 3.2 plaats te vinden op basis van een Programma van Eisen (PvE). Dit PvE dient voor aanvang van het onderzoek te worden opgesteld door een senior-archeoloog.

Voor de noordelijke locatie wordt gezien de resultaten van het veldonderzoek geen vervolgonderzoek aanbevolen. Aanbevolen wordt om deze locatie vrij te geven. Indien op deze locatie bij graafwerkzaamheden onverwacht toch archeologische resten worden aangetroffen, dan is dan is conform artikel 53 en 54 van de Monumentenwet 1988 (herzien in 2007) aanmelding van de desbetreffende vondsten bij de Minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap c.q. de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed verplicht (vondstmelding via ARCHIS).

4.3 Selectiebesluit

In een reactie op de conceptversie van deze rapportage heeft de regioarcheoloog (M. Nieuwenhuis) aangegeven dat het uitvoeren van een archeologische begeleiding (onder protocol opgraven) voor de zuidelijke locatie een alternatieve oplossing is. Op basis van de huidige plannen hebben de diepe bodemingrepen (>50 cm -Mv) namelijk een geringe oppervlakte (i.c. 2 bouwputten van woningen), terwijl de rest van de (eventuele) sporen *in situ* behouden kan blijven. Een archeologische begeleiding houdt in dat geval in dat het archeologisch onderzoek gelijktijdig wordt uitgevoerd met de ontgraving van de bouwputten. Daarbij wordt allereerst op aanwijzing van een archeoloog op een relevant niveau een opgravingsvlak aangelegd en gedocumenteerd. Een archeologische begeleiding behoort conform de KNA versie 3.2 plaats te vinden op basis van een Programma van Eisen (PvE). Dit PvE dient voor aanvang van het onderzoek te worden opgesteld door een senior-archeoloog.

Literatuur

- Ebbers, G. & C. Hamming**, 1979. *Bodemkaart van Nederland 1:50.000: blad 34 W (west) en O (oost), Enschede en blad 35 Glanerbrug*. Stiboka, Wageningen.
- Gemeente Haaksbergen**, 2011. *Buitengebied, partiële herziening landgoed Eppenzolder*. Haaksbergen.
- Goossens, E.**, 2009. Gemeente Haaksbergen; archeologische beleidsadvieskaart met AMZ-adviezen. *RAAP-rapport 1954*. RAAP Archeologisch Adviesbureau, Weesp
- Historische Kring Haaksbergen**, 1982. *Historie van Haaksbergen*. Haaksbergen.
- Keunen, L.J.**, i.v. *Eeuwig grensland. Een historisch-geografische studie van Salland en de Achterhoek*.
- Kleinsman, W.B. & J.A.M Ten Cate**, 1979. *Geomorfologische kaart 1:50.000; 34, 35, Enschede-Glanerbrug*. Stiboka, Wageningen.
- Nederlands Normalisatie-instituut**, 1989. *Nederlandse Norm NEN 5104, Classificatie van onverharde grondmonsters*. Nederlands Normalisatie-instituut, Delft.
- Tol, A., P. Verhagen, A. Borsboom & M. Verbruggen**, 2004. Prospectief boren; een studie naar de betrouwbaarheid en toepasbaarheid van booronderzoek in de prospectiearcheologie. *RAAP-rapport 1000*. RAAP Archeologisch Adviesbureau, Amsterdam.
- Tol, A.J., J.W.H.P. Verhagen & M. Verbruggen**, 2006. *Leidraad inventariserend veldonderzoek, deel: karterend booronderzoek*. Alphen aan den Rijn.
- Van den Berg, M.W., C.J. van Houten, C. den Otter**, 2000. *Geologische kaart van Nederland 1:50.000, blad Enschede West (34 W) en Enschede Oost/Glanerbrug (34 O / 35)*. RGD, Utrecht.

Gebruikte afkortingen

AHN	Actueel Hoogtebestand Nederland
AMK	Archeologische MonumentenKaart
ARCHIS	ARCHEologisch Informatie Systeem
IVO(-P)	Inventariserend VeldOnderzoek (Proefsleuven)
KNA	Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie
-Mv	beneden maaiveld
NAP	Normaal Amsterdams Peil
PvE	Programma van Eisen
SIKB	Stichting Infrastructuur Kwaliteitsborging Bodembeheer

Verklarende woordenlijst

AC-profiel

Bodemprofiel waarin een humusrijke A-horizont gelegen is op de C-horizont.

A/Cp-profiel

Bodemprofiel waarin een geheel geroerde A-horizont door middel van een scherpe (abrupte) overgang op het ongeroerde moedermateriaal rust.

antropogeen

Ten gevolge van menselijk handelen (door mensen gemaakt/veroorzaakt).

es

Oud bouwland, door eeuwenlange bemesting opgehoogd en dat daardoor een relatief hoge ligging en een humeuze bodem (enkeerdgrond) heeft.

fosfaat

Chemisch element dat in ruime mate voorkomt in het residu van dierlijke en/of menselijke afvalstoffen (uitwerpselen).

geologie

Aardkunde, leer van de bouw en de ontwikkelingsgeschiedenis van de aardkorst en van de processen die zich erin afspelen.

geomorfologie

Verklarende beschrijving van de vormen van de aardoppervlakte in verband met de wijze van hun ontstaan.

grondmorene

Het door het landijs aangevoerde en na afsmelten achtergebleven mengsel van leem, zand en stenen. De afzetting wordt vaak aangeduid als keileem.

horizont

Een bodemlaag waarin zich bepaalde bodemkundige processen afspelen.

katerstede

benaming voor een keuterboerderij

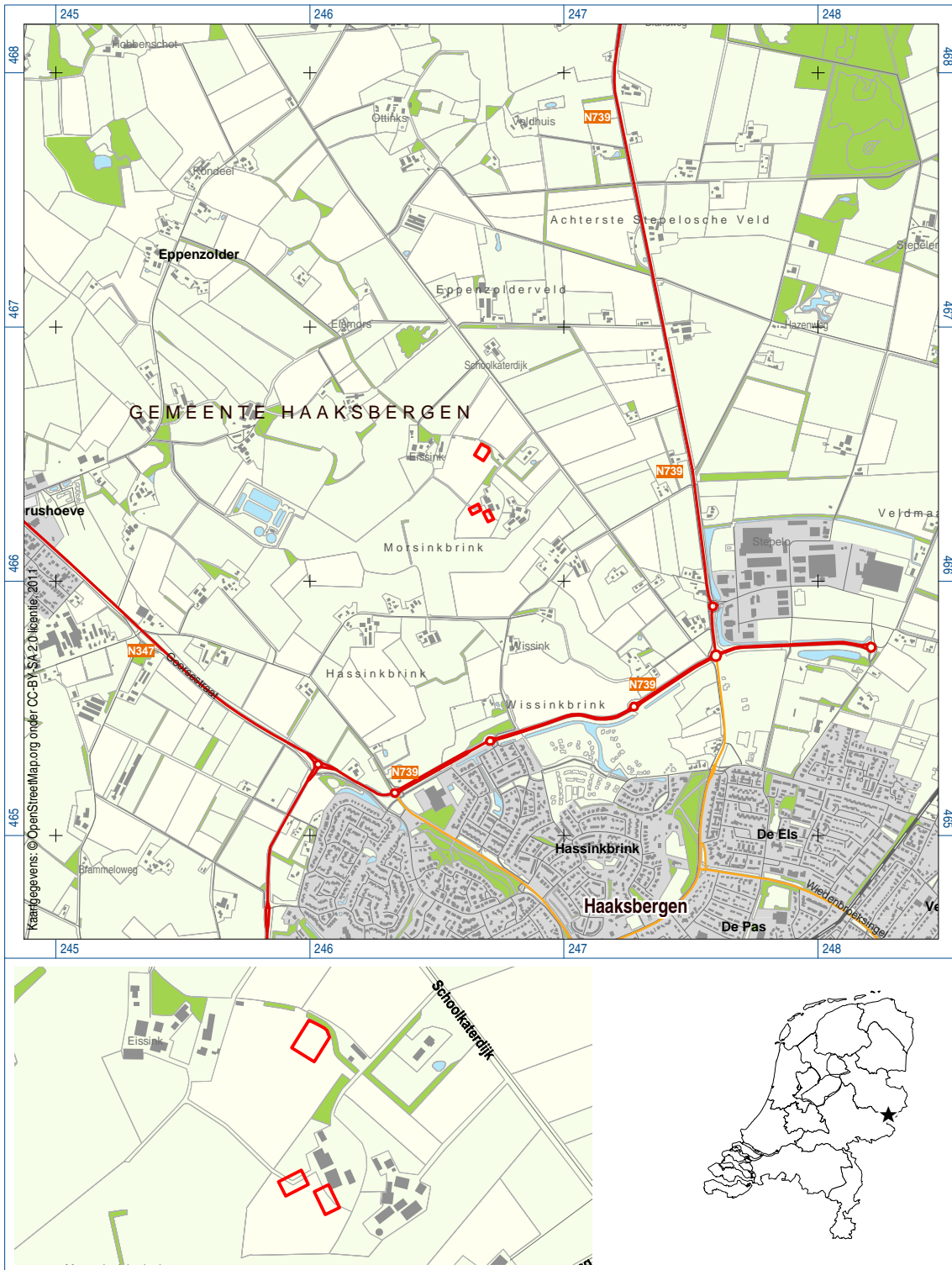
Prehistorie

Dat deel van de geschiedenis waarvan geen geschreven bronnen bewaard zijn gebleven.

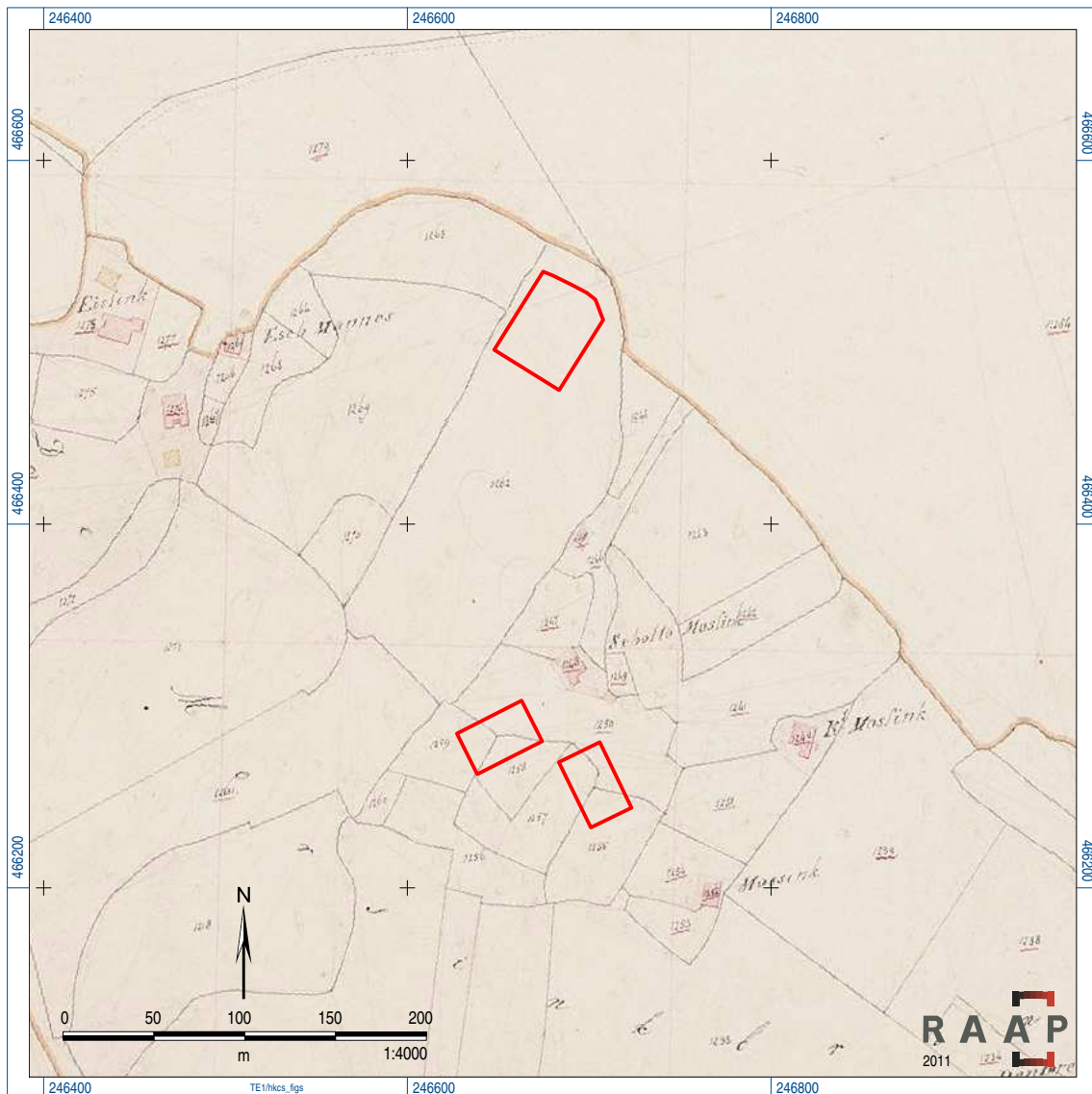
Overzicht van figuren, tabellen en bijlagen

- Figuur 1.** Ligging van de onderzoekslocaties (rood omlijnd), onder: detail en ligging in Nederland (ster).
- Figuur 2.** Projectie van de onderzoeksgebieden (rode lijn) op de kadastrale minuut uit de periode 1811-1832 (bron: <http://www.watwaswaar.nl>).
- Figuur 3.** Ligging van de onderzoekslocaties (rood omlijnd) op het AHN.
- Figuur 4.** Foto van de huidige boerderij.
- Figuur 5.** Resultaten onderzoek.
- Tabel 1.** Geologische en archeologische tijdschaal.
- Bijlage 1.** Boorbeschrijvingen.

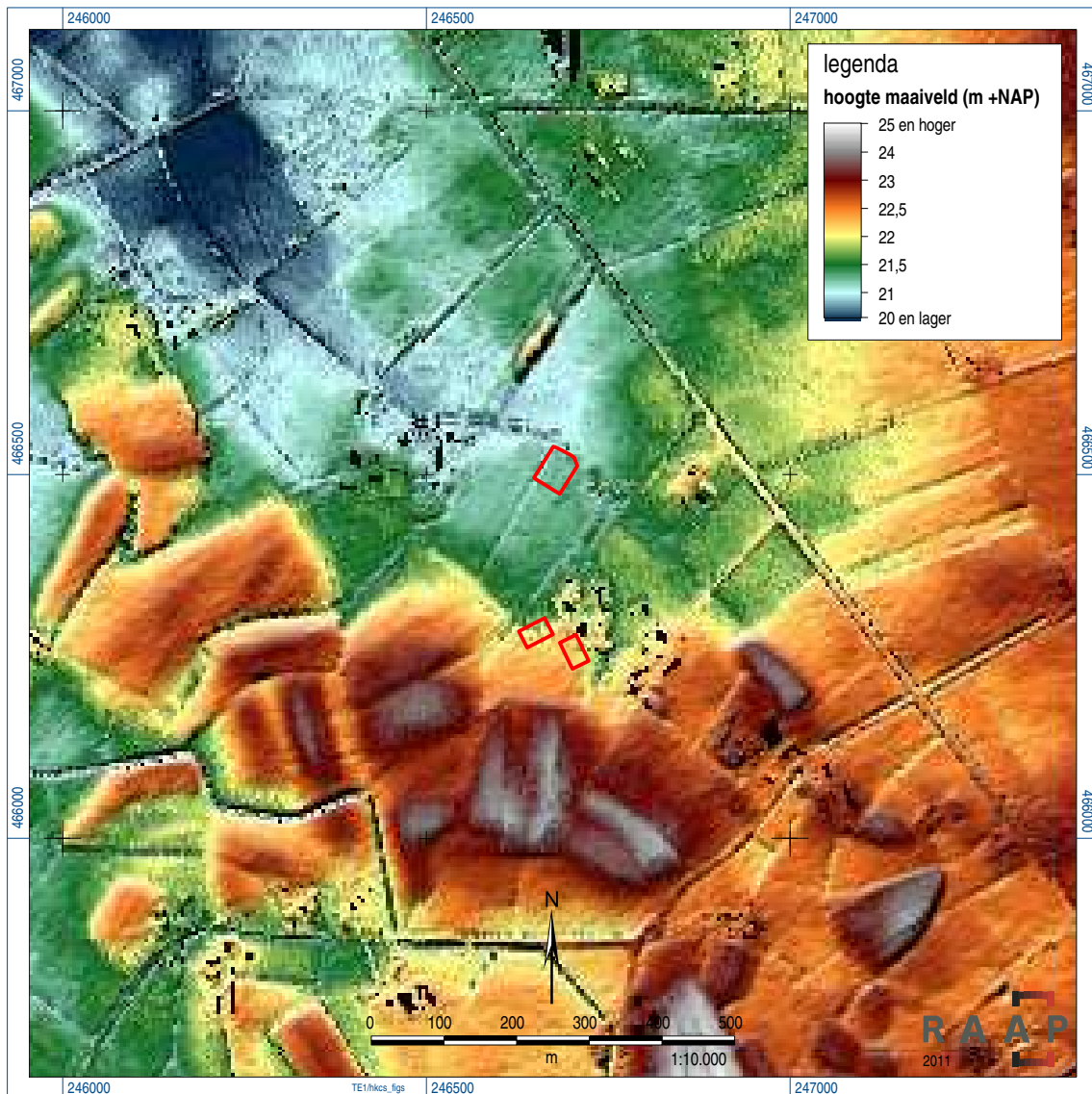

Figuur 1. Ligging van de onderzoekslocaties (rood omlijnd); onder: detail en ligging in Nederland (ster).

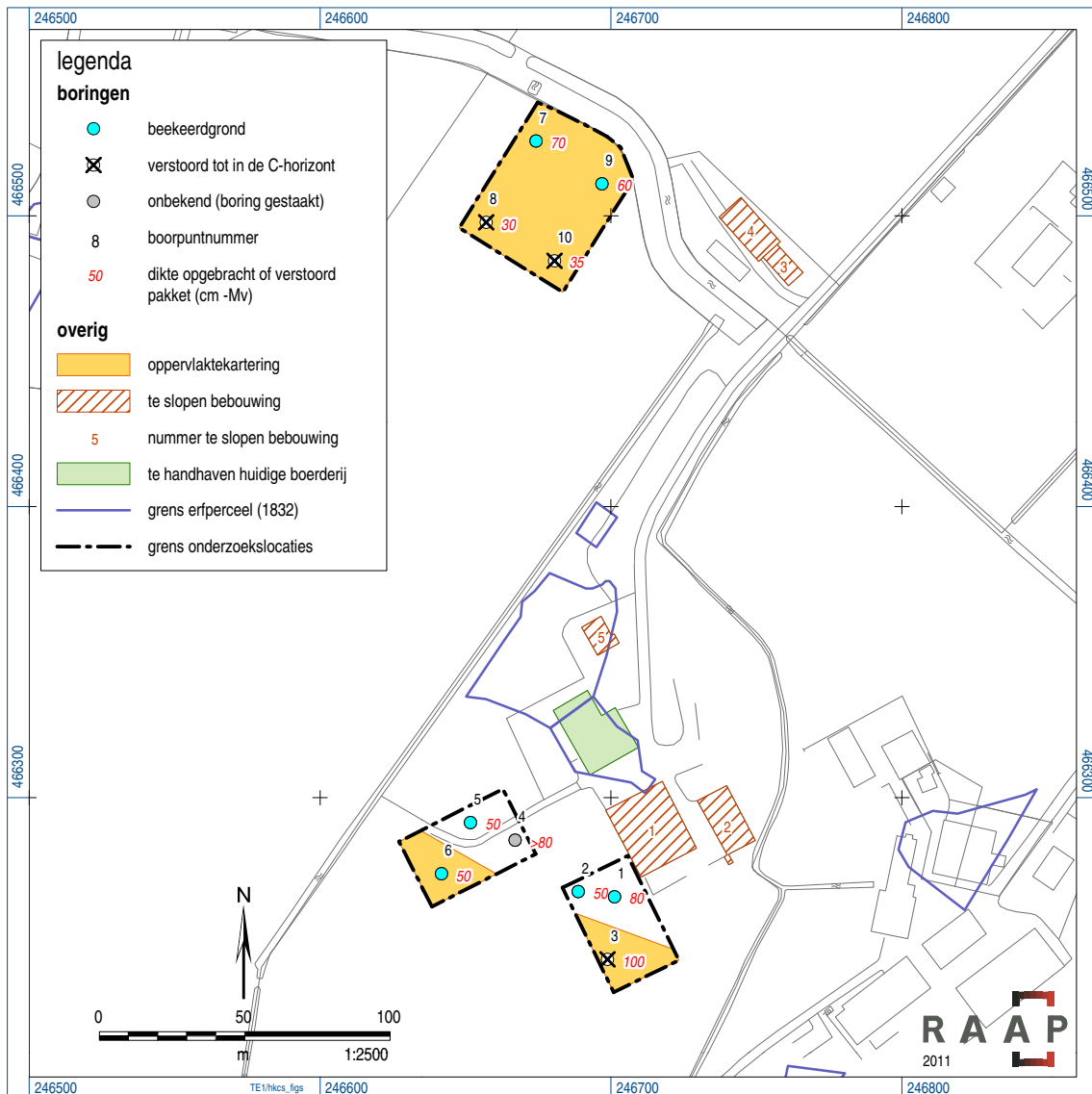
Figuur 2. Projectie van de onderzoeksgebieden (rode lijn) op de kadastrale minuut uit de periode 1811-1832 (bron: <http://www.watwaswaar.nl>).

Figuur 3. Ligging van de onderzoekslocaties (rood omlijnd) op het AHN.

Figuur 4. Foto van de huidige boerderij.

Figuur 5. Resultaten onderzoek.

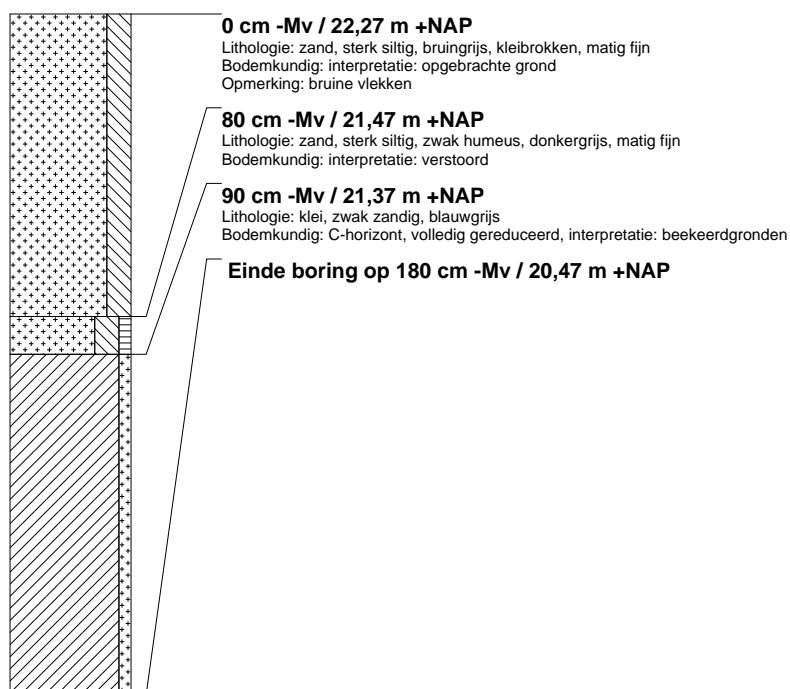
Geologische perioden			Archeologische perioden				
Tijdvak	Chronozone	Datering	Tijdperk	Datering			
Holoceen	Laat Subatlanticum	1150 na Chr. 0 -450 voor Chr. -3700 -7300 -8700 -9700	Nieuwste tijd (=Nieuwe tijd C)				
			Nieuwe tijd	B	1795		
	A			1650			
	Middeleeuwen		Laat	1500			
			Vol	1250			
			Vroeg	Ottoons	1050		
				Karolingisch	900		
				Merovingisch laat	725		
				Merovingisch vroeg	525		
	Romeinse tijd		Laat	450			
			Midden	270			
			Vroeg	70 na Chr.			
	Pleistocene		Subboreaal	-450 voor Chr. -3700 -7300 -8700 -9700	IJzertijd	Laat	15 voor Chr.
						Midden	250
Vroeg		800					
Atlanticum		Bronstijd	Laat		500		
			Midden		800		
			Vroeg		1100		
Boreaal		Neolithicum (Nieuwe Steentijd)	Laat		1800		
			Midden		2000		
			Vroeg		2850		
Preboreaal	Mesolithicum (Midden Steentijd)	Laat	4200				
		Midden	4900/5300				
		Vroeg	6450				
	Elsterien	Paleolithicum (Oude Steentijd)	Laat	8640			
			Midden	9700			
				12.500			
			Jong B	16.000			
				Jong A	35.000		
			Saalien I	Midden	250.000		
					Oud		

Tabel 1. Geologische en archeologische tijdschaal.

Bijlage 1: Boorbeschrijvingen

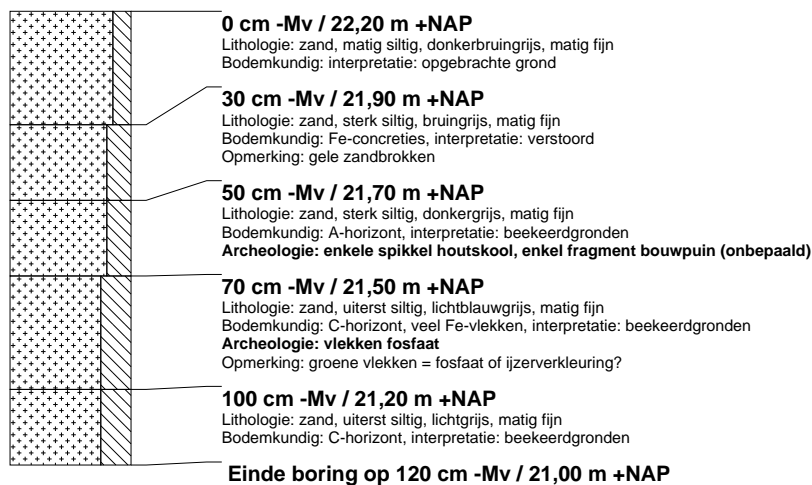
boring: HKCS-1

beschrijver: GZ, datum: 22-8-2011, X: 246.701, Y: 466.266, coördinaatsysteem: Rijksdriehoeksmeting, kaartblad: 34E, hoogte: 22,27, referentievlak: Normaal Amsterdams Peil, methode hoogtebepaling: AHN bestand, boortype: Edelman-15 cm, doel boring: archeologie - kartering, landgebruik: grasland, vondstzichtbaarheid: slecht, provincie: Overijssel, gemeente: Haaksbergen, opdrachtgever: Gemeente Haaksbergen, uitvoerder: RAAP Oost

boring: HKCS-2

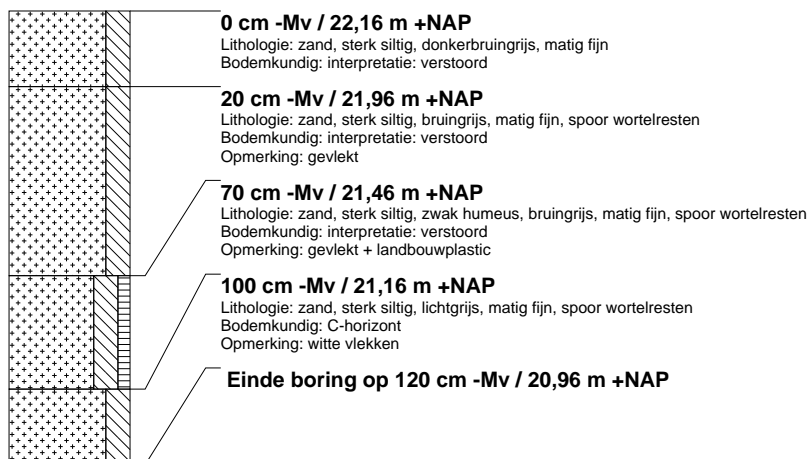
beschrijver: GZ, datum: 22-8-2011, X: 246.689, Y: 466.268, coördinaatsysteem: Rijksdriehoeksmeting, kaartblad: 34E, hoogte: 22,20, referentievlak: Normaal Amsterdams Peil, methode hoogtebepaling: AHN bestand, boortype: Edelman-15 cm, doel boring: archeologie - kartering, landgebruik: grasland, vondstzichtbaarheid: slecht, provincie: Overijssel, gemeente: Haaksbergen, opdrachtgever: Gemeente Haaksbergen, uitvoerder: RAAP Oost

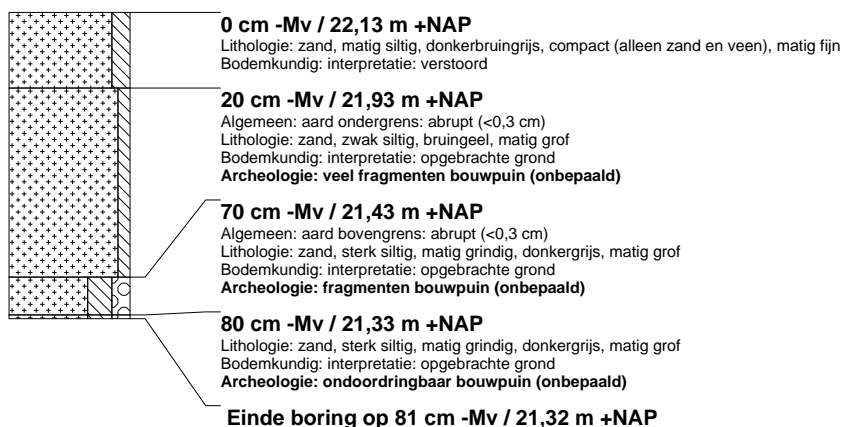
boring: HKCS-3

beschrijver: GZ, datum: 22-8-2011, X: 246.699, Y: 466.244, coördinaatsysteem: Rijksdriehoeksmeting, kaartblad: 34E, hoogte: 22,16, referentievlak: Normaal Amsterdams Peil, methode hoogtebepaling: AHN bestand, boortype: Edelman-15 cm, doel boring: archeologie - kartering, landgebruik: grasland, vondstzichtbaarheid: slecht, provincie: Overijssel, gemeente: Haaksbergen, opdrachtgever: Gemeente Haaksbergen, uitvoerder: RAAP Oost

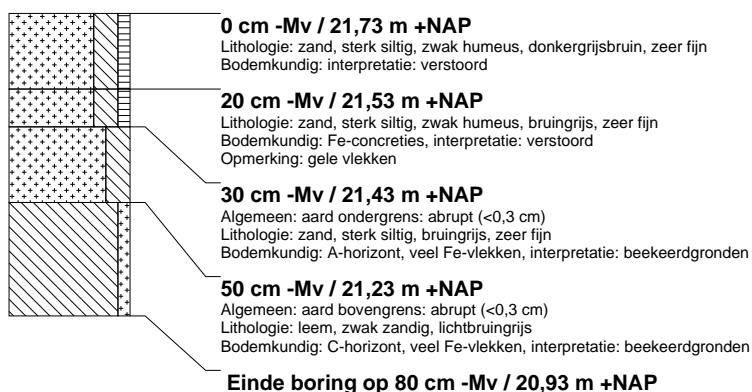
boring: HKCS-4

beschrijver: GZ, datum: 22-8-2011, X: 246.667, Y: 466.285, coördinaatsysteem: Rijksdriehoeksmeting, kaartblad: 34E, hoogte: 22,13, referentievlak: Normaal Amsterdams Peil, methode hoogtebepaling: AHN bestand, boortype: Edelman-15 cm, doel boring: archeologie - kartering, landgebruik: grasland, vondstzichtbaarheid: slecht, provincie: Overijssel, gemeente: Haaksbergen, opdrachtgever: Gemeente Haaksbergen, uitvoerder: RAAP Oost

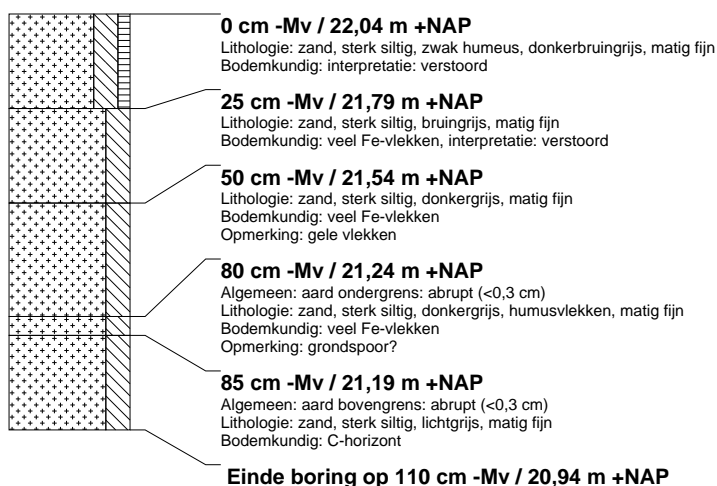
boring: HKCS-5

beschrijver: GZ, datum: 22-8-2011, X: 246.652, Y: 466.291, coördinaatsysteem: Rijksdriehoeksmeting, kaartblad: 34E, hoogte: 21,73, referentievlak: Normaal Amsterdams Peil, methode hoogtebepaling: AHN bestand, boortype: Edelman-15 cm, doel boring: archeologie - kartering, landgebruik: grasland, vondstzichtbaarheid: slecht, provincie: Overijssel, gemeente: Haaksbergen, opdrachtgever: Gemeente Haaksbergen, uitvoerder: RAAP Oost

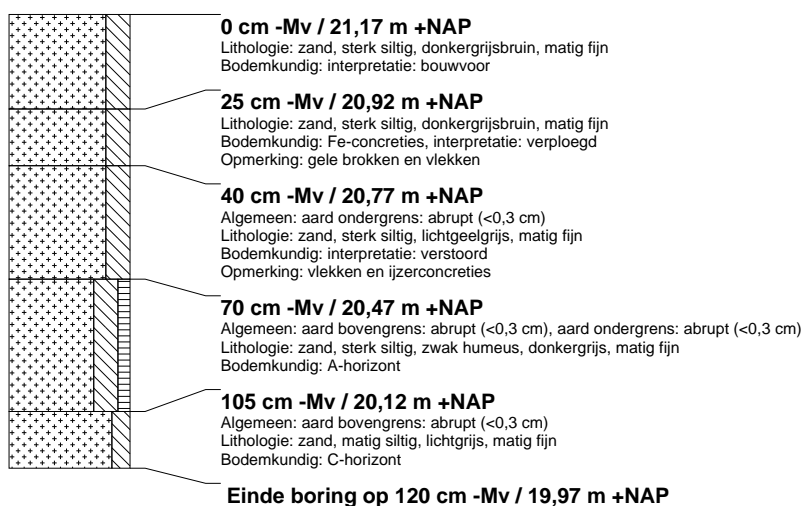
boring: HKCS-6

beschrijver: GZ, datum: 22-8-2011, X: 246.642, Y: 466.274, coördinaatsysteem: Rijksdriehoeksmeting, kaartblad: 34E, hoogte: 22,04, referentievlak: Normaal Amsterdams Peil, methode hoogtebepaling: AHN bestand, boortype: Edelman-15 cm, doel boring: archeologie - kartering, landgebruik: grasland, vondstzichtbaarheid: slecht, provincie: Overijssel, gemeente: Haaksbergen, opdrachtgever: Gemeente Haaksbergen, uitvoerder: RAAP Oost

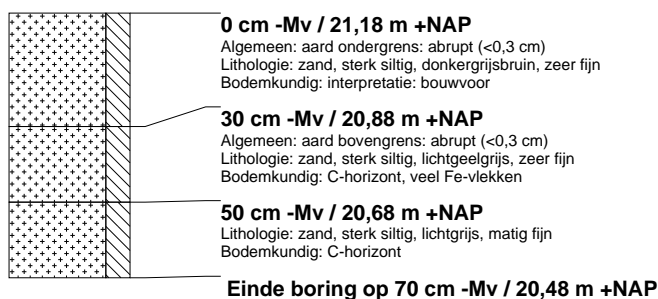
boring: HKCS-7

beschrijver: GZ, datum: 22-8-2011, X: 246.674, Y: 466.526, coördinaatsysteem: Rijksdriehoeksmeting, kaartblad: 34E, hoogte: 21,17, referentievlak: Normaal Amsterdams Peil, methode hoogtebepaling: AHN bestand, boortype: Edelman-7 cm, doel boring: archeologie - verkenning, landgebruik: grasland, vondstzichtbaarheid: slecht, provincie: Overijssel, gemeente: Haaksbergen, opdrachtgever: Gemeente Haaksbergen, uitvoerder: RAAP Oost

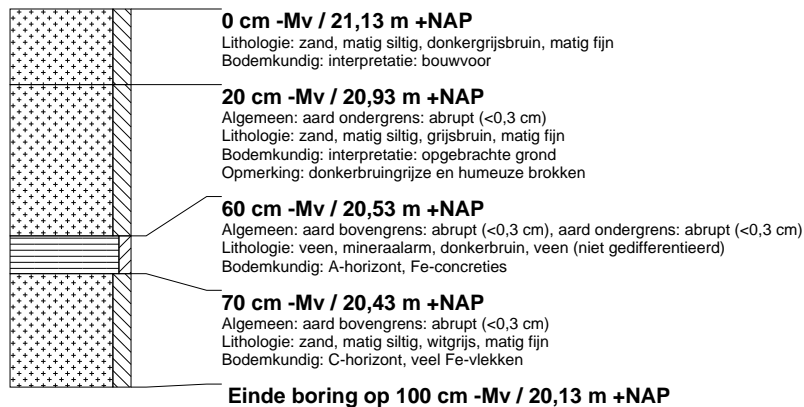
boring: HKCS-8

beschrijver: GZ, datum: 22-8-2011, X: 246.657, Y: 466.498, coördinaatsysteem: Rijksdriehoeksmeting, kaartblad: 34E, hoogte: 21,18, referentievlak: Normaal Amsterdams Peil, methode hoogtebepaling: AHN bestand, boortype: Edelman-7 cm, doel boring: archeologie - verkenning, landgebruik: grasland, vondstzichtbaarheid: slecht, provincie: Overijssel, gemeente: Haaksbergen, opdrachtgever: Gemeente Haaksbergen, uitvoerder: RAAP Oost

boring: HKCS-9

beschrijver: GZ, datum: 22-8-2011, X: 246.697, Y: 466.511, coördinaatsysteem: Rijksdriehoeksmeting, kaartblad: 34E, hoogte: 21,13, referentievlak: Normaal Amsterdams Peil, methode hoogtebepaling: AHN bestand, boortype: Edelman-7 cm, doel boring: archeologie - verkenning, landgebruik: grasland, vondstzichtbaarheid: slecht, provincie: Overijssel, gemeente: Haaksbergen, opdrachtgever: Gemeente Haaksbergen, uitvoerder: RAAP Oost

boring: HKCS-10

beschrijver: GZ, datum: 22-8-2011, X: 246.681, Y: 466.485, coördinaatsysteem: Rijksdriehoeksmeting, kaartblad: 34E, hoogte: 21,24, referentievlak: Normaal Amsterdams Peil, methode hoogtebepaling: AHN bestand, boortype: Edelman-7 cm, doel boring: archeologie - verkenning, landgebruik: grasland, vondstzichtbaarheid: slecht, provincie: Overijssel, gemeente: Haaksbergen, opdrachtgever: Gemeente Haaksbergen, uitvoerder: RAAP Oost

